

УДК [930.25:94](477+430) “1991/2001”

Олександр Гаранін

ДОСЛІДЖЕННЯ АРХІВНОЇ УКРАЇНІКИ В НІМЕЧЧИНІ (на прикладі навчальних програм Українського вільного університету у Мюнхені за 1991–2001 рр.)

У публікації представлено навчальні програми з історії України, які дають змогу прослідкувати еволюцію українознавчих курсів в Українському вільному університеті у Мюнхені.

Ключові слова: навчальні програми, історія України, Український вільний університет у Мюнхені.

В публикации представлены учебные программы по истории Украины, с помощью которых можно проследить эволюцию украиноведческих курсов в Украинском вольном университете в Мюнхене.

Ключевые слова: учебные программы, история Украины, Украинский вольный университет в Мюнхене.

The publication provides the educational programs of the history of Ukraine, which allows to trace the evolution of Ukrainian courses at Ukrainian Free University in Munich.

Key words: educational programs, history of Ukraine, Ukrainian Free University in Munich.

Однією із країн, в якій відклався значний пласт архівних документів з української історії, є ФРН. Інформація, яка міститься на сайті Державної архівної служби України¹, свідчить, що, не зважаючи на значний обсяг документів, які становлять науковий інтерес, вітчизняні вчені поки не здійснили фундаментальний комплексний аналіз архівної україніки у Німеччині. Варто відмітити, що розробкою цієї теми вже займалися українські науковці Г. Боряк, Л. Дубровіна, І. Валявко, О. Кириленко, О. Яценко, Ю. Мищик, О. Піщаний, Т. Себта², але загалом проблема досі не втратила актуальності.

Наприкінці жовтня 2010 р. у приміщенні Державної архівної служби України (на той час – Державного комітету архівів України) відбувся науково-практичний семінар «Архівна україніка: пошук, реєстрація та

© Олександр Гаранін, 2011

комплектування архівів», на якому, серед низки окреслених проблем, порушувалося й питання збереження документальної спадщини архівної україніки у Німеччині. Зокрема, розглядалася ситуація, яка склалася навколо збереження документальної спадщини Українського вільного університету у Мюнхені (далі – УВУ). Директор Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна висловила занепокоєння долею архіву УВУ, яким зараз ніхто не опікується, через що його можна втратити³.

Така позиція відомого вченого заслуговує на особливу увагу, зважаючи на те, що в останні два десятиліття в житті УВУ відбулися значні зміни. Це й остаточна втрата університетом фінансової підтримки уряду Баварії, і зумовлена цим зміна орієнтирів у науковій та викладацькій діяльності закладу, і вимушений переїзд із загальновідомої усьому світові будівлі по вулиці Пінценауерштрассе, 15 на Бареліштрассе, 9 а⁴. Будемо сподіватися, що при переїзді не було втрачено важливі документи, які залишилися університету у спадок із часу перебування УВУ у Мюнхені.

Автор цієї публікації, перебуваючи кілька років тому у службовому відрядженні у Мюнхені (ФРН), опрацьовував різнопланову організаційно-розпорядчу документацію та навчальну і довідкову літературу, видану УВУ.

Оскільки проблема дослідження архіву УВУ багатоаспектна, вважаємо за доцільне зосередити увагу на її вузькому сегменті, а саме на розгляді «Програм викладів» українознавчих курсів в УВУ в 1991–2001 рр., що зберігаються в архіві навчального закладу. Зазначені хронологічні межі обрано тому, що у 1991 р., після проголошення незалежності України, перед УВУ постало два складних питання: яким чином здійснювати за кордоном українську освітянську діяльність у нових умовах та чи є доцільним існування університету зі становленням української державності? Дати відповідь на ці питання було не просто, адже у Статуті УВУ зазначалося, що мета УВУ – «навчати і підготувляти український фаховий і науковий доріст»⁶. Саме тому пропонуємо розглянути та проаналізувати еволюцію викладацьких курсів в УВУ в нових умовах та зрозуміти, яким чином в університеті шукали відповідь на питання доцільності існування навчального закладу.

Слід зазначити, що в цьому університеті на кожний наступний навчальний рік або семестр, за давньою традицією європейських університетів, друкувалися «Програми викладів», що мали назву – «Index Lectionum». Тобто, оприлюднювався перелік предметів, що мали викладатися студентам, із короткими анотаціями. Вивчення цих індексів за певний період дає можливість встановити, яким питанням в університеті тоді приділяли найбільшу увагу та яких фахівців з української історії готував УВУ.

Читачам щорічника пропонуємо тексти програм викладів за визначений час. Кожний навчальний період виділено окремо документом у хронологічному порядку із зазначенням сторінок, на яких розміщено інформацію про програми, та відповідними коментарями. Порівняльний

аналіз програм викладів УВУ засвідчив, що університет на початку 2000-х років відмовився від загальноприйнятих в українських класичних університетах історичних курсів і почав практикувати викладання спеціальних курсів, що стосувалися окремих актуальних періодів історії України. Документи подаємо мовою оригіналу із збереженням стилістичних та орфографічних особливостей тексту.

¹ <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/FRN.php>

² Боряк Г., Дубровіна Л. Архів Українського Вільного Університету в Мюнхені : попередній огляд фондів // Архіви України. – 2004. – № 4/6. – С. 84–93; Валявко І. Наукова та архівна спадщина Дмитра Чижевського: до 110-ліття з дня народження вченого // Сіверян. літопис. – 2005. – № 1. – С. 113–119; Кириленко О., Яценко О. Архів Українського Вільного Університету в Мюнхені : структура, зміст матеріалів, опрацювання особових фондів // Архіви України. – 2004. – № 4/6. – С. 93–122; Мицик Ю. Огляд джерел з історії України та Росії XV–XIX ст. в зібраннях ФРН // Укр. археогр. щорічник. Нова серія. – К., 1999. – Вип. 3/4. – С. 110–140; Пищаний О. Українці міжвоєнної доби в мюнхенських архівах // Укр. археогр. щорічник. Нова серія. – К.; Нью-Йорк, 2002. – Вип. 7. – С. 124–132; Себта Т. Україніка в Берлінській державній бібліотеці Пруської культурної спадщини та Федеральному архіві в Берліні // Архіви України. – 2006. – № 1/6. – С. 200–234.

³ Косенко О., Бойко В., Андрієвська Л. Науково-практичний семінар «Архівна україніка: пошук, ресстрація та комплектування архівів» // Архіви України. – 2010. – № 5. – С. 231.

⁴ http://www.ufu-muenchen.de/ukrainisch/contact_ua/kontakt_ua.html

⁵ Згідно із ст. 5 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», держава вживає заходів для поповнення Національного архівного фонду документами культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном, та документами іноземного походження, що стосуються історії України, а юридичні і фізичні особи при виявленні зазначених документів повинні повідомляти про них до центрального органу виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства.

⁶ Гаранін О. Статут Українського вільного університету в Мюнхені // Пам'ятки. – 2010. – Т. 11. – С. 205.

ВИКЛАДИ І СЕМІНАРИ
ДЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ СТУДІЙ МАГІСТЕРСЬКИМ
АБО ДОКТОРСЬКИМ ДИПЛОМОМ

А. ФІЛОСОФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

№ 1

Index Lectionum. 1991¹

б) Історично-географічна група²

17. 6. Праісторія України. Виклади і семінар: *Йосипишин*³

Розвиток Трипільської культури в Україні і її зв'язки з Південно-східною Європою; зносини між Індоевропейцями і Україною; скитське мистецтво у світлі археологічних розкопок⁴.

18. 1. Київ у добу татарського лихоліття: *Жегуц*

Ситуація Києва напередодні татарського наступу. Геополітичне положення на межі Європи й Азії. Децентралізація княжої влади і ріст периферійних регіонів держави. Наступ татар на Європу, його підготовка, перебіг і наслідки на Русі. Литовська експансія у світлі історичних джерел. З-під татарського ярма під зверхність литовську.

18. 2. Розвиток Церкви в Україні і Росії (9–16 ст.): *Косик*

Початки церковної організації на Сході Європи. Розвиток Церкви з центром у Києві в 9–11 ст. Церква і державна влада. Церква після упадку Київської імперії. Перенесення митрополії з Києва за кордон. Питання церковної спадщини Києва. Розвиток двох Церков на Сході Європи до кінця 16 ст.

18. 4. Історія України. Гетьманщина: *Вінтоняк*

Доба гет[ьмана] Хмельницького, війни з Польщею. Договір Б. Хмельницького з Московією 1654 р. Україна-Гетьманщина після смерті Хмельницького. Договори гетьманів Лівобережної України з Московією. Кінцева фаза гетьманської держави.

18. 5. Соціальне, культурне й політичне відродження України у 19 ст.: *Зленко*

Відгуки кличів французької революції на Україні й в Галичині (1806–1848). Значення Руської Трійці й Кирило-Методіївського Братства. Знесення кріпацтва й роля народників у національному відродженні. Царська заборона українського шкільництва й української мови. Перші українські політичні партії.

18. 6. Історія України (1900–1920): *Жуковський*

Обіймає три періоди: а) Розвиток українського політичного життя і його диференціація (РУП, УСДП, УПСР, ТУП) до 1914 р. на Наддніпрянщині і на Зах[ідно-]Укр[аїнських] Землях; б) Україна під час Першої світової війни, 1914–1918, під двома окупаціями; в) державне відродження України 1917–1920. Періоди: Укр[аїнської] Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. Культурне, соціально-економічне і релігійно-церковне життя України даних періодів.

18. 7. Історія України (1921–1939): *Зленко*

Положення України під більшовицькою окупацією. Українська військова й політична еміграція в Західній Європі. Рішення амбасадорів про долю міжвоєнної Галичини. Положення і революційний перехід Наддніпрянщини від воюючого комунізму до першої п'ятилітки. Великий Голод (1932–1933) і Єжовщина.

18. 8. Історія України (1938–1960): *Косик*

Українські землі у 1938 р.; зріст українського національного руху. Закарпаття, події в Чехо-Словаччині, Карпатська Україна. Пакт Ріббентроп[а]-Молотов[а], напад на Польщу. Західня Україна під сов[єтською] окупацією. Розкол ОУН. Війна між III Райхом і СРСР, німецькі пляни щодо України. Проголошення відновлення української державности, німецькі репресії. Організація збройного опору під проводом ОУН, початок УПА. Ситуація в Україні під час окупації. Українська справа

в останні місяці війни. Втрати України. Продовження збройної боротьби в Україні, ситуація до 1960 р.⁵

18. 9. Джерелознавство та історіографія України: *Жуковський*

Охоплює період від найдавніших часів до кінця 19 ст. Бібліографія сюжету; аналіз важніших джерел княжої, литовсько-руської, козацької, козацько-гетьманської доби, 19 століття; оцінка істориків і історичних творів за цей же період⁶.

Index Lectionum : Semester Aestivum 1991 = Програма викладів у літньому семестрі 1991 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – München, 1991. – С. 33–35.

№ 2

Index Lectionum. 1992⁷

б) Історично-географічна група

18. 1. Історія України. Княжа і литовсько-руська доба: *Жегуц*

Удільні князівства. Роля церкви в київській державі. Європа й Азія. Принцип отчини й зріст нових політичних формацій. – Польща й Угорщина на сторожі західної культури. – Номадизм азійських племен. Золота орда. Татарський погром, реакція європейських потуг і доля Києва. Боротьба за спадщину Київської Русі. Велике Князівство Литовське⁸.

18. 2. Історія Українських Церков: *Жуковський*

Розподіл Церкви на Православну і з'єднану з Римом (Уніятську). Підпорядкування Київської православної митрополії юрисдикції Московської Патріархії 1686 р. і поступова її русифікація. Розвиток Української Католицької Церкви на землях Речі Посполитої, згодом ліквідація її у складі Російської імперії (1839). Організація Греко-Католицької Церкви під Австрією та її розвиток. Створення Української Автокефальної Православної Церкви.

18. 3. Історія України. Козацька доба (до повстання Б. Хмельницького): *Вінтоняк*

Кінцева фаза Литовсько-Руської доби. Татарські наїзди. Уходники. Самооборона. Початки Запорізької Січі на Дніпровому Низу. Боротьба з татарами. Селянські розрухи. Реєстрові козаки. Козацькі повстання проти поляків (1596–1638). Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний і його політика щодо Польщі. Поєднання козацтва з тогочасною українською інтелігенцією.

18. 4. Історія Гетьманщини. Вибрані питання: *Сисин, Швидко*

18. 5. Соціальне, культурне й політичне відродження України у 19 ст.: *Зленко*

Відгуки кличів французької революції на Україні й в Галичині (1806–1848). Значення Руської Трійці й Кирило Методіївського Братства. Знесення кріпацтва й роля народників у національному відродженні. Царська заборона українського шкільництва й української мови. Перші українські політичні партії.

18. 6. Історія України (1900–1920): *Жуковський*

Обіймає три періоди: а) Розвиток українського політичного життя і його диференціація (РУП, УСДП, УПСР, ТУП) до 1914 р. на Наддніпрянщині і на Зах[ідно-]Укр[аїнських] Землях; б) Україна під час Першої світової війни, 1914–1918, під двома окупаціями; в) державне відродження України 1917–1920. Періоди: Укр[аїнської] Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. Культурне, соціально-економічне і релігійно-церковне життя України даних періодів.

18. 7. Історія України (1929–1938): *Зленко*

Положення України під більшовицькою окупацією. Українська військова й політична еміграція в Західній Європі. Рішення амбасадорів про долю міжвоєнної Галичини. Положення і революційний перехід Наддніпрянщини від воюючого комунізму до першої п'ятилітки. Великий Голод (1932–1933) і Єжовщина.

18. 8. Історія України (1938–1960): *Косик*

Українські землі у 1938 р.; зріст українського національного руху. Закарпаття, події в Чехо-Словаччині. Карпатська Україна. Пакт Ріббентроп[а]-Молотов[а], напад на Польщу. Західня Україна під сов[єцькою] окупацією. Розкол ОУН. Війна між III Райхом і СРСР. Німецькі плани щодо України. Проголошення відновлення української державності, німецькі репресії. Організація збройного опору під проводом ОУН, початок УПА. Ситуація в Україні під час окупації. Українська справа в останні місяці війни. Втрати України. Продовження збройної боротьби в Україні, ситуація до 1960 р.

19. 2. Джерелознавство та історіографія II: *Жуковський*⁹

Охоплює період кінця 19–20-го ст. Оцінка важливіших істориків України «за сто літ», аналіза видань НТШ, ВУАН, праць Укр[аїнського] Наукового Інституту у Варшаві і Берліні. Оцінка історичної школи М. Грушевського та державницького напрямку історії України. Українська історіографія в УРСР між двома світовими війнами, на З[ахідно-]У[країнських] З[емлях] і на еміграції та під советами після Другої світової війни.

Index Lectionum : Semester Aestivum 1992 = Програма викладів у літньому семестрі 1992 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – München, 1992. – С. 32–34.

№ 3

Index Lectionum. 1993/94¹⁰

б) Історично-географічна група

18. 1. Історія України – Княжа доба: *Лабунька*

У курсі розглядатимуться вибрані питання історії періоду Київської Русі та Галицько-Волинської Держави, такі як: перші державні організми на території України: «походження Русі» і повстання східньо-слов'янських народів – українців, білорусів і росіян: династія Рюриковичів і її значення для Східньої Європи; хрещення Русі-України; розпад Держави Київської Русі; феодалізація чи національна диференціація? Галицько-Волинська Держава, як спадкоємець Держави Київської Русі,

наїзд монголів і коронація Данила Романовича. Причини занепаду Галицько-Волинської Держави.

18. 2. Козацько-гетьманська доба в історії України XVI – кін. XVIII ст.: *Жуковський*

Джерела і література до історії України XVI–XVIII ст. Початок української козаччини. Запоріжжя. Боротьба з татарами. Козацькі повстання проти Польщі (1591–1638). Українська козацька держава за Б. Хмельницького. Доба руїни. Мазепа і його доба. Обмеження української автономії. Гайдамацький рух на Україні. Ліквідація Гетманщини. Культурно-національний рух за доби козаччини. Релігійні та церковні проблеми. Соціально-економічна структура України.

18. 5. Історія України XIX ст.: *Зленко*

Виклади і семінар мають за ціль представити течії та ідеї, які привели Україну до рівня сучасної європейської нації. Розглядаються впливи європейської цивілізації на Україну від Французької революції через декабристів, «мовний націоналізм» українського романтизму, соціалістичні течії, галичанство до кінцевого розвалу Австро-Угорської імперії. Представляються корені сучасного націотворення України.

18. 8. Історія України 1900–1992 рр.: *Косик*

Національно-визвольні сили українського народу на початку 20-го ст. та в періоді до початку Першої Світової війни і під час війни до упадку царату. Українська національна революція: через автономію до незалежності України. Боротьба за збереження незалежності (1917–1920). Ситуація між двома війнами в підсоветській Україні і на західних землях. Карпатська Україна. Національно-визвольний рух під час Другої Світової війни: німецька окупація й український спротив. Діяльність ОУН. Боротьба УПА під час війни і після війни. Національно-визвольні ферменти і процеси від війни до Горбачова: дисидентство, репресії, криза і упадок советської імперії, проголошення незалежності¹¹.

Index Lectionum 1993/94 = Програма викладів : академічний рік 1993/94 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – Вид. 2. – Мюнхен, 1994. – С. 17–19.

№ 4

Index Lectionum. 1994/95¹²

б) Історично-географічна група

18. 1. Історія України. Княжа доба: *Лабунька*

У курсі розглядатимуться вибрані питання історії періоду Київської Русі та Галицько-Волинської Держави, такі як: перші державні організми на території України; «походження Русі» і повстання східньо-слов'янських народів – українців, білорусів і росіян; династія Рюриковичів і її значення для Східної Європи; хрещення Русі-України; розпад Держави Київської Русі; феодалізація чи національна диференціація?; Галицько-Волинська Держава, як спадкоємець Держави Київської Русі, наїзд монголів і коронація Данила Романовича; Причини занепаду Галицько-Волинської Держави.

18. 2. Історіографія України II: *Жуковський*

Охоплює період XIX ст. до 30-их років XX ст. Оцінка важливіших істориків народницького, державницького напрямків. Історична школа Володимира Антоновича і його учнів: Д. Багалія, І. Линниченка, М. Грушевського, М. Довнар-Запольського. Львівська і Київська історичні школи. Аналіза історичних видань: «Акты, относящиеся к истории Западной России», «Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России», «Архив Юго-Западной России», «Труды Киевской Духовной Академии», «Основа», «Киевская Старина», «Україна» (М. Грушевського), «Записки Наукового Товариства ім. Шевченка», «Чтения в Обществе истории и древностей российских», «Чтения в Историческом Обществе Нестора Летописца», «Стара Україна», Київської Археографічної Комісії, ВУАН, Українського Наукового Інституту у Варшаві і Берліні¹³.

18. 5. Вибрані питання до історії України: *Зленко*

Від «Українського Питання» до державности (XX ст.). Виникнення «Українського Питання» в Європі (XX ст.); європеїзація «Українського Питання»; Закарпаття; зародок української державности; Друга світова війна; спроби утвердження.

18. 8. Новітня історія України: 1900–1992: *Косик*

Національно-визвольні сили українського народу на початку 20-го століття та в періоді до початку Першої світової війни і під час війни до упадку царату. Українська національна революція; через автономію до незалежності України. Боротьба за збереження незалежності 1917–1920. Ситуація між двома війнами у підсоветській Україні і на західних землях. Карпатська Україна. Національно-визвольний рух під час Другої світової війни: німецька окупація й український спротив, діяльність ОУН, боротьба УПА під час війни і після війни. Національно-визвольні ферменти і процеси від війни до Горбачова; дисиденство, репресії, криза й упадок імперії, проголошення незалежності¹⁴.

Index Lectionum 1994/95 = Програма викладів : академічний рік 1994/95 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – Мюнхен, 1995. – С. 27–28.

№ 5

Index Lectionum. 1995/96¹⁵

б) Історична група¹⁶

Джерелознавство історії України: *Лабунька*

Курс охоплює огляд українських літописів і хронік. Він проходить на двох рівнях – викладів керівника семінару й індивідуальної праці його учасників над вибраними питаннями. Семінар призначений для студентів, що спеціалізуються в ділянці історії України¹⁷.

Доба Богдана Хмельницького: *Сисин*

Курс присвячено вивченню причин та наслідків повстання Б. Хмельницького. Будуть розглянуті економічні, суспільні, релігійні та міжнародні передумови повстання; конфлікт між Польською Річчю Посполитою і Козаччиною; військова історія Хмельниччини; єврейське питання; про-

цеси творення української держави й нації; місце Хмельниччини серед інших повстань та революцій ранньомодерної Європи.

Вибрані питання з історії України: *Зленко*

Від «Українського питання» до державности (XX ст.). Виникнення «Українського питання» та його європеїзація (XX ст.); Закарпаття – зародок нової української державности; Друга світова війна.

Вибрані питання європейської дипломатії: *Стойко*

Курс охоплює питання Потрійного Союзу і Потрійної Антанти; міжнародні конфлікти, вибух Першої світової війни, мирові договори й місце України в них, ускладнення міжнародних стосунків міжвоєнного періоду; українське питання напередодні й під час Другої світової війни; зустрічі на вершинах і повоєнні наслідки; холодна війна; Гельсінська угода та дипломатія нуклеарної ери.

Новітня Історія України: *Косик*

Ситуація між двома війнами. Україна в часі Другої світової війни. Загальний огляд політичних процесів в Україні та визвольної боротьби після Другої світової війни¹⁸.

Index Lectionum 1995/96 = Програма викладів : академічний рік 1995/96 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – Мюнхен, 1996. – С. 30–31.

№ 6

Index Lectionum. 1996/97¹⁸

б) Історична група

Джерелознавство історії України: *Лабунька*

Курс охоплює огляд українських літописів і хронік. Він проходить на двох рівнях – викладів керівника семінару й індивідуальної праці його учасників над вибраними питаннями. Семінар призначений для студентів, що спеціалізуються в ділянці історії України.

Історія української козаччини: *Сисин*

Доба Богдана Хмельницького: *Сисин*

Семінар присвячено вивченню причин та наслідків повстання Б. Хмельницького. Будуть розглянуті економічні, суспільні, релігійні та міжнародні передумови повстання; конфлікт між Польською Річчю Посполитою і Козаччиною; військова історія Хмельниччини; єврейське питання; процеси творення української держави й нації; місце Хмельниччини серед інших повстань та революцій ранньомодерної Європи.

Єпархія Галич-Львів (1806–1946): *Зленко*

Курс представляє значення і розвиток найбільшої єпархії габзбурзької монархії для українців від її створення до знищення 1946 року. Значення духовенства для національного відродження і витворення «українського католицизму».

Вибрані питання з історії України 1900–1991: *Косик*

Обставини творення національно-визвольних сил на початку XX ст. Ситуація перед Першою світовою війною і на початку війни. Українська держава 1917–1920 років: автономія, незалежність, вплив міжнародної

ситуації. Ситуація між двома війнами. Карпатська Україна. Німецька окупація, боротьба ОУН-УПА. Ситуація національно-визвольних сил після війни. Боротьба словом, дисидентство. Упадок імперії²⁰.

Index Lectionum 1996/97 = Програма викладів : академічний рік 1996/97 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – Мюнхен, 1997. – С. 25–26.

№ 7

Index Lectionum. 1998/99²¹

б) Історія

Українська історіографія: *Лабунька*

Семинар для докторантів.

Історія України. Княжа доба: *Лабунька*

Виклад.

Козаччина: *Сисин*

Виклад з просемінаром

Вибрані питання з історії України 1900–1991 рр.: *Косик*

Виклад.

Вибрані питання європейської дипломатії: *Стойко*

Виклад.

Українська еміграція в Німеччині (1907–1941): *Зленко*

Виклад німецькою мовою.

Історія Баварії: *Гайденойтер*

Виклад німецькою мовою²².

Index Lectionum 1998/99 = Програма викладів : академічний рік 1998/99 / Universitas Libera Ucrainensis = Укр. вільн. ун-т. – Мюнхен, 1999. – С. 23.

№ 8

Індекс викладів. 2000/2001²³

Філософічний факультет²⁴

Історія філософії та богослов'я Київської Русі

Виклад з семінаром німецькою мовою: *Проф. д-р Роланд Піч*²⁵

Філософське мислення Київської Русі (988–1237) було згідно з візантійським праобразом тісно пов'язане з богослов'ям й може бути зрозумілим лише після послідовного та всеохоплюючого розгляду відповідних богословських текстів. Тому, в першій частині викладу будуть розглянуті найважливіші богословські твори цієї епохи, а в другій частині будуть опрацьовані теми богословської літератури.

Семінарійне приміщення 41 Б, п'ятниця, 15:00–17:00, двотижнево²⁶.

Українські військові концепції ХХ ст.: *Проф. д-р Дмитро Зленко*

Виклад з просемінаром німецькою мовою (обов'язкове знання української мови).

На базі аналізу відповідних документів розглядаються теорії українських військових організацій 20-их років («озброєний народ»), тези

30-их років («постійна військова готовність»), розвиток до повстання збройних формацій (ДУН і Дивізія Галичина) до 1945 р. і найновіша військова доктрина незалежної Української Держави («Меморандум про співпрацю з НАТО»).

За домовленням.

Архітектурні пам'ятки Західньої України: Проф. д-р Андрій Рудницький.

Виклад з семінаром українською мовою.

Генеза української архітектури (найдавніший період). Українська архітектурна народна творчість за станом на кінець XIX – початок XX ст. Архітектура України в XIII–XV ст. Архітектурна творчість періоду ренесансу й барокко: міста, резиденції. Архітектура в Україні кінця XVIII – початку XX ст.: Україна в складі Росії та Австрії. Міста України в XX ст. Архітектурні процеси в Україні після розпаду Радянського Союзу. Напрями та перспективи подальшого розвитку архітектури в Україні.

Викладова зала 27, 2, 3, 7, 9 і 10 листопада, 15:00–17:00.

Український вільний університет. Зимовий семестр 2000/2001 : = Ukrainische Freie Universität. Wintersemester 2000/2001 : Vorlesungsverzeichnis. – [Мюнхен, 2001]. – С. 16–20.

¹ Повна назва: Index Lectionum. Semestre Aestivum 1991. – Мюнхен, 1991. – 90 с.

² Викладання проводилося на філософському (автентична назва – «філософському») факультеті. Виклади розподілялися на дві групи: а) мовно-літературну та б) історично-географічну.

³ Тут і далі курсивом виділено прізвище викладача, відповідального за конкретний курс.

⁴ Аналіз навчальних програм за 1991 р. свідчить, що викладання не передбачало розгляд кам'яної доби історії України, як це було кількома роками раніше, вивчення енеоліту починалося із розгляду Трипільської культури; було проігноровано окремий курс, присвячений розгляду українського питання під час Північної війни.

⁵ Вказані вище курси стосувалися лише історичного відділення філософського факультету УВУ. Проте слід відзначити, що на інших відділеннях та факультетах також викладалися курси, пов'язані з історією України. Так, на мовно-літературному відділенні Ю. Муличак викладав «Історію української мови», П. Цимбалістий – курс «Вступ до слов'янознавства», на відділенні соціології та культури П. Гой – курс «Слов'янська культура та цивілізація», а М. Мушинка – викладав «Історію української етнографії». На факультеті права і суспільно-економічних наук Т.-Б. Цюцюра викладав курс «Природа і функції основних політичних установ України від Київської держави до Української Народної Республіки та УРСР». На цьому ж факультеті М. Шаповал вів окремий семінар: «“Самостійна Україна” Миколи Міхновського».

⁶ Проаналізувавши основні історичні курси, що викладалися в УВУ в 1991 р. на різних спеціалізаціях, доходимо висновку, що у цей час університет був навчальною установою зі збалансованим академічним навантаженням предметів історичного спрямування, які мали сприяти становленню студентів як фахівців з історії України. Разом із цим, якщо порівняти предмети з української історії в УВУ на 1991 р. з курсами української історії, що викладалися у той самий час в університетах на етнічних українських землях, то стає очевидним, що історичні

курси в УВУ більше відповідали принципам історичного об'єктивізму. Оскільки в УВУ в цей навчалося багато студентів з України, то важко переоцінити важливість цих курсів для підготовки кваліфікованих фахівців з історії України.

⁷ Повна назва: Index Lectionum. Semestre Aestivum 1992. Мюнхен, 1992. – 92 с.

⁸ З 1992 р. курс української історії почав вивчатися з князівсько-феодалного ладу. Мабуть, стало очевидним, що первісну добу історії України студенти УВУ краще вивчать в інших навчальних закладах, і тому при плануванні наступних навчальних семестрів у ХХ ст. до первісної доби вже не зверталися.

⁹ Курс став продовженням минулорічної програми, що завершувалася ХІХ ст.

¹⁰ Повна назва – Index Lectionum. Semestre Aestivum 1993/94. Вид. 2. Мюнхен, 1994. – 88 с.

¹¹ Характеризуючи курси, що викладалися в УВУ в 1993–1994 рр., зазначимо, що в програмі відбулися зміни у кількості історіознавчих курсів у бік їх зменшення, але збільшилася кількість тем, що розглядалися з кожного предмета. Додатково слід зазначити, що Сенат університету на пропозицію М. Лабуньки затвердив у зимовому семестрі 1993–1994 рр. нову програму наукових доповідей під назвою «Постійний університетський семінар», про що свідчить «Index lectionum» за 1993/94 (С. 25). Директором цього семінару призначили М. Лабуньку, а секретарем М. Шаповала. Семінарські заняття мали проходити щотижнево по середах. На них запрошувалися українські та іноземні вчені. Після кожної доповіді відбувалася дискусія. Відповідно до бажань доповідачів сесії проводилися українською, німецькою, англійською або французькою мовами.

¹² Повна назва: Index Lectionum. Semestre Aestivum 1994/95. – Мюнхен, 1995. – (63+26+30 стор.).

¹³ На нашу думку, запропонований в УВУ курс української історіографії за період кінця ХІХ – початку ХХ ст. представлений найповніше за весь час існування незалежної української держави.

¹⁴ Наведений курс повністю дублював минулорічний і тому немає потреби критикувати згадані раніше елементи курсу. Важливіше буде зупинитися на іншому курсі філософського факультету (відділення соціології та культури), який вів П. Біланюк. Предмет називався «Вибрані проблеми з історії Церкви в Україні». Він складався із таких частин: ліквідація УАПЦ в 20-х і 30-х рр.; радянська окупація Західної України і початки переслідувань церкви; Львівський псевдособор 1946 р. і ліквідація УКЦ; життя підпільних церков: католицької, православної і протестантської; Другий Ватиканський Собор і звільнення з каторги Йосипа Сліпого у 1963 р.; боротьба за Патріархат; змагання за легалізацію у 80-х роках ХХ ст.: роль Ватикану, української діаспори, Московського Патріархату, політичних та економічних чинників. Таким чином, навчальний період 1994–1995 рр. в УВУ став одним із тих, що збагатили новим історичним знанням про Україну студентів, які вивчали зазначені дисципліни.

¹⁵ Повна назва: Index Lectionum. Semestre Aestivum 1995/96. – Мюнхен, 1996. – (62+29+24 стор.).

¹⁶ Блок історикознавчих курсів виділено в самостійну групу. Зникла цифрова нумерація тем.

¹⁷ На семінарі з джерелознавства історії України після викладу вступного теоретичного матеріалу про історичні джерела учасникам було запропоновано займатися двома темами. Перша – це молитви в українських літописах і хроніках, а друга – офіційні державні документи як першоджерела в архівах Німеччини до сучасної історії України. Таким чином, УВУ не лише розширив свою програму з історії України, пропонуючи нові теми для розгляду, а й рекомендував студентам використовувати документи, що зберігалися у німецьких архівах.

¹⁸ На факультеті права і суспільно-економічних наук з'явився новий курс «Теорії імперіалізму і націоналізму за часів Радянського Союзу і сучасної України та

Росії», який виклав О. Субтельний. У ньому й розглядалися класичні й сучасні теорії імперіалізму і націоналізму, обговорювалися основні поняття і способи, якими науковці користуються для аналізу цих явищ. На підставі прикладів з історії Австро-Угорської, Османської та Російської імперій розповідалося про теоретичні і практичні протистояння між імперіалізмом та націоналізмом. Основна увага курсу зосереджувалася на висвітленні спроб Радянського Союзу оминати суперечності між імперіалізмом та націоналізмом. Уважно розглядалися підходи радянських теоретиків до цих двох явищ та їх зусилля виправдати радянський експансіонізм. Також порушувалися питання про те, якою мірою допомагають або перешкоджають сучасні теорії імперіалізму краще зрозуміти суть радянської системи; чи сучасні теорії націоналізму є придатними для аналізу історичного досвіду народів, насамперед українського, що перебували в складі СРСР? Отже, УВУ продовжував відмовлятися від викладання загальноприйнятих в українських університетах історичних курсів і надавав перевагу вивченню спеціальних питань, що стосувалися окремих актуальних періодів історії України.

¹⁹ Повна назва: Index Lectionum. Semestre Aestivum 1996/97. – Мюнхен, 1997. – (57+26+22 стор.).

²⁰ Аналіз курсів та їх змісту підтверджують висновок, що УВУ почав надавати перевагу спеціальним питанням, що стосувалися окремих актуальних періодів історії України.

²¹ Повна назва: Index Lectionum. Semestre Aestivum 1998/99. – Мюнхен, 1999. – (50+27+21 стор.).

²² Див. № 20.

²³ Повна назва: Индекс викладів. Зимовий семестр 2000/2001. Мюнхен, 2000 – 33 с. Зауважимо, що зникла латинська назва Index Lectionum. Текст програми друкувався паралельно двома мовами. З одного боку книжного розвороту – українською мовою, а з іншого – німецькою. Більшість лекцій з цього часу викладатиметься німецькою мовою.

²⁴ З цього року в програмі відсутні навчальні секції: «Історія», «Література», «Соціологія» тощо.

²⁵ Уперше вказується науковий ступінь та вчене звання викладача.

²⁶ Уперше зазначається період та час, протягом якого викладатиметься курс.

УДК [930.253:94-054.72](477+430.21)“1926/1931”

Дмитро Бурім

**ПЕРШИЙ ПЕРІОД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО
НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ В БЕРЛІНІ (1926–1931)
(за матеріалами Берлінської державної бібліотеки
Пруської культурної спадщини)¹**

У публікації висвітлено перший період діяльності Українського наукового інституту в Берліні (1926–1931), у перекладі українською мовою подано німецькомовні документи, які зберігаються в Берлінській державній бібліотеці Пруської культурної спадщини.

Ключові слова: українська еміграція, Український науковий інститут у Берліні, зарубіжна україніка, Берлінська державна бібліотека Пруської культурної спадщини.

© Дмитро Бурім, 2011